

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.197-218>

УДК: 303:321.7(477-3)

© Степан Рішко¹

РАМКИ ТА ПІДБІР ПАРАМЕТРІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛОКАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

У статті окреслено рамки та сформовано перелік ключових параметрів аналізу локальних політичних режимів, проаналізовано методики, які використовували українські вчені, вивчаючи локальні політичні режими в Україні, означено параметри задля порівняння локальних політичних режимів в українському контексті на підставі максималістського підходу. За результатами дослідження запропоновано періодизацію наявних розвідок локальних політичних режимів в Україні, зокрема з урахуванням наявних досліджень у форматі кейс-стаді та регіональних порівнянь. На їх основі визначено рамки та означено ключові параметри формування авторської методики порівняння локальних політичних режимів, яка має включати індекси й індикатори для аналізу демократичності і рівня децентралізації влади у рамках локального режиму, а також означувати вплив локальної влади, бізнесу та громадянського суспільства на процеси формування порядку денного і визначення стратегічних напрямів соціально-економічного зростання.

197

Ключові слова: локальний політичний режим, регіональна еліта, локальна влада, органи місцевого самоврядування, локальний бізнес, громадянське суспільство.

Framework and Selection of Parameters for the Research of Local Political Regimes in Ukraine

The relevance of the study of local political regimes in Ukraine has been growing since the 2010s. This is due to the need to predict the behavior of local political actors after the transfer of a large number of authorities to

¹ Аспірант кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка; E-mail: stepan.rishko@lnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1825-0097>.

them due to the reform of decentralization of power in Ukraine. In addition, practical studies of local political regimes make it possible to highlight the main features of formal and informal relationships between local political actors and central government, covering the essence and effects of the process of decentralization of power in Ukraine. In this sense, the purpose of the article is to: determine the key parameters of local political regimes; analyze the methods used by Ukrainian scientists when studying local political regimes in Ukraine; define the parameters for comparing local political regimes in the Ukrainian context based on a maximalist approach. Given the results of the study, a periodization of the existing studies of local political regimes in Ukraine is proposed, particularly taking into account the existing studies in the format of case studies and regional comparisons. Based on them, the key parameters for the formation of a methodology for comparing local political regimes were identified, which should include indices and indicators for analyzing democracy and the level of decentralization of power within a particular local regime, as well as identifying the influence of local authorities, business and civil society on the processes of forming the agenda and determining strategic directions of socio-economic growth.

Keywords: local political regime, regional elite, local authorities, local government bodies, local business, civil society, agenda.

Постановка наукової проблеми. За останнє десятиліття в українській політичній науці суттєво зросла кількість досліджень локальних політичних режимів. Це зумовлено процесом децентралізації влади і впливом загальносвітових тенденцій щодо зменшення «класичних ролей» держави. Доцільність виокремлення локальних політичних режимів полягає у можливості аналізувати вертикальні взаємовідносини у державі та мотиви акторів, що беруть у них участь, а також у порівняльному аналізі впливу політичних факторів на відмінності в економічному розвитку міст чи міських агломерацій, а відтак в детальнішому вивченні гібридних політичних режимів.

Концептуальні основи дослідження локальних політичних режимів почали закладати ще у перших емпіричних розвідках влади у міських спільнотах (з 20-х рр. ХХ ст.). Згодом вони отримали розвиток у порівняльному аналізі влади, а також у марксистських та багатовимірних концепціях влади в міських спільнотах. Серед дослідників передусім необхідно виділити праці Ф. Хантера (елітистська школа, репутаційний метод), Р. Даля (школа плюралізму, метод аналізу

прийняття рішень) та Р. Престуса (синтезування методів). Сучасний ж етап досліджень локальних політичних режимів став можливим завдяки появі концептів «машин росту» (Х. Молотч) і «міських режимів» (К. Стоун), а також завдяки концепту «субнаціонального політичного режиму».

Однак попри зростання кількості досліджень локальних політичних режимів в Україні досі не сформовано цілісної методики для їх порівняння з врахуванням якомога більшої частини кількісних та якісних індексів/індикаторів аналізу. На розв'язання важливих аспектів проблеми власне й націлена запропонована наукова стаття.

Виклад основного матеріалу. В історіографічному розрізі доцільно відзначити, що у перше десятиріччя ХХІ ст. практично не існувало комплексних досліджень, метою яких було б цілеспрямоване вивчення локальних, регіональних чи субнаціональних рівнів політичного режиму в Україні. Винятками є дисертація В. Романової, де окреслено доцільність виокремлення і дослідження політичних режимів на регіональному рівні, особливості їхньої трансформації в Україні (Романова, 2008), а також наукові статті Я. Балановського, де проаналізовано концепти міських політичних коаліцій (Балановський, 2009) та М. Лендъел – проаналізовано чинники зростання кількості досліджень локальних режимів і розглянуто концепцію міських режимів (Лендъел, 2009). У цей час українські дослідники активно досліджували політичні режими у загальнонаціональному контексті, регіональні, культурні й етнополітичні вияви української ідентичності.

Початок 2010-х рр. також не ознаменувався активізацією досліджень локальних політичних режимів. Натомість практичні дослідження регіональної ідентичності отримали продовження на рівні конкретних міст й областей, зокрема крізь призму електоральних преференцій, це стосувалось Одеси (Т. Бевз), Дніпропетровщини (О. Висоцький), Чернігова (В. Яремчук), Полтави (О. Зорич), Луганська (А. Зуйковська), Донбасу (Т. Бевз), Чернівецької області (А. Круглашов, О. Щербатюк, Н. Ротар). Разом з цим, тривав процес дослідження концептів локальних та регіональних політичних режимів і їхньої методології на основі іноземних доробків, що помічаємо в працях таких українських дослідників, як: М. Лендъел (огляд формального та фактичного підходів до дослідження) (Лендъел, 2011), О. Мазур (концепт локальних політичних режимів), П. Левчук (теоретичний

аналіз типу локального режиму «коаліції зростання») (Левчук, 2013), С. Рибалка (визначення поняття «регіональний політичний режим» та моделі взаємодії регіональних режимів й еліт, методів досліджень локальних політичних режимів) (Рибалка, 2014), В. Пащенко (аналіз підходів до дослідження влади у локальних спільнотах) (Пащенко, 2015), М. Шабанов (аналіз особливостей локальних режимів, виділення муніципальної влади, міського бізнесу й активних інститутів громадянського суспільства, які у взаємодії між собою формують порядок денний, а також означення зовнішніх і внутрішніх чинників локальних режимів) (Шабанов, 2015). Врешті-решт, у 2014 р. вийшов навчальний посібник В. Литвина «Політичні режими сучасності: інституційні та процесуальні виміри аналізу» (Литвин, 2014), а в 2015 р. захищена дисертація О. Мазур на тему «Концептуалізація політичного режиму в умовах демократичної трансформації в Україні» (Мазур, 2015). У цих працях фактично підсумовано дослідження політичних режимів та чітко означено термінологію, типологію та методологію їхнього дослідження. Крім того, у розвідці В. Литвина було проаналізовано методологічні особливості дослідження субнаціональних політичних режимів.

Лише з 2016 р. починаються активні прикладні дослідження локальних та регіональних політичних режимів в Україні, зокрема авторства таких вчених, як: Т. Бевз (Бевз, 2016a; Бевз, 2016b; Бевз, 2017a; Кармазіна, Бевз та Ротар, 2018), О. Зорич (Зорич, 2016; Зорич, 2019), Н. Ротар (Ротар, 2016; Ротар, 2017b; Ротар, 2017a; Ротар, 2018; Ротар, 2019; Ротар, 2021), В. Яремчук (Яремчук, 2016; Яремчук, 2018), А. Круглашов та А. Кучуран (Круглашов та Кучуран, 2017), А. Ясінська (Ясінська, 2018; Ясінська, 2021), В. Гнатюк (Гнатюк, 2021), М. Горбатюк (Горбатюк, 2019). Окрім цього, зросла й кількість наукових доробків у теоретичному аспекті вивчення локальних і регіональних політичних режимів. Якщо порівнювати кількість теоретичних і практичних публікацій вивчення локальних і регіональних політичних режимів, то у період 2016-2021 рр., за нашими підрахунками, опубліковано 15 наукових матеріалів винятково теоретичного вмісту і 39 публікацій, що також містили практичну частину дослідження (хоч значна їхня частина була зосереджена на аналізі саме локальної/регіональної еліти). Крім цього, з 2016 р. на базі кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка було започатковано проведення щорічних міжнародних наукових конференцій «Політичні

партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Ю. Шведа), проблематика якої визначена, зокрема, практичними локальними та регіональними дослідженнями, що дотичні до вивчення локальних політичних режимів або напряму їх стосуються. Загалом, на підставі розгляду історіографії досліджуваної тематики можемо констатувати, що на базі Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України та завдяки проведенню щорічних міжнародних наукових конференцій «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» в українській політичній науці сформувався новий напрям локальних та регіональних досліджень, який має значні теоретичні й практичні перспективи, зацікавлення зі сторони різних акторів та інститутів громадянського суспільства. При цьому, практично орієнтовані дослідження локальних і регіональних (субнаціональних) політичних режимів в Україні досить схожі.

Незважаючи на концептуалізацію локальних політичних режимів на основі доробків зарубіжних вчених, їхні практичні дослідження в Україні мають свої методологічні особливості. По суті, досі триває процес формування методології і методик вивчення локальних політичних режимів, які би мали універсальний характер задля здійснення порівняльних досліджень. Методологічні особливості досліджень локальних і регіональних (субнаціональних) політичних режимів Т. Бевз, Н. Ротар, В. Яремчука, О. Зорич, А. Ясінської, М. Горбатюка, А. Круглашова та А. Кучурана, М. Кармазіної досить схожі за своєю логікою і структурою. У таблиці 1 ми коротко наведемо основні аспекти досліджень кожного з перелічених авторів.

Т. Бевз зазначала, що від характеру кооперації акторів режиму залежить: 1) його утворення чи блокування; 2) широта режиму (кількість і різноманітність учасників); 3) ефективність режиму (Бевз, 2016b). Н. Ротар виокремила чотири варіанти діалогу між інститутами влади та зацікавленими сторонами: 1) традиційна стратегія «згори-вниз» (фактично монолог влади); 2) взаємодія, обмежена згори (влада приймає пропозиції знизу, але не реагує на них); 3) відкритий до дискусії діалог (але остаточний вибір все одно за владою); 4) демократія участі (відкритий доступ до інформації, пропозиції знизу рівнозначні пропозиціям влади) (Ротар, 2021). На думку В. Яремчука, конфігурація локального режиму визначається взаємодією чотирьох акторів: міська спільнота у цілому, міська рада, обласна рада та обласна державна адміністрація (Яремчук, 2016).

Таблиця 1

Методологічні особливості дослідження локальних політичних режимів в українській політичній науці

Автор	Напрямки досліджень
Т. Бєзз	1) аналіз виборчого процесу до ОМС; 2) конфігурація політичних сил на локальному рівні, параметри взаємодії з центральною владою; 3) особливості локальної еліти, аналіз груп впливу, які отримали найбільше представництво в ОМС; 4) політичне позиціонування голови міста; 5) економічні параметри режиму, вплив фінансово-промислових груп; 6) історія формування режиму, вплив регіональної ідентичності та електоральних симпатій жителів на території режиму; 7) дослідження ключових рішень органів місцевого самоврядування та обласної державної адміністрації; 8) особливості комунікаційної складової.
Н. Ротар	1) політична ідентичність на локальному рівні; 2) вплив інституту глави держави на локальний режим; 3) вплив інституту законодавчої влади на локальний режим; 4) вплив інституту центральної виконавчої влади на локальний режим; 5) параметри й вплив виборчої системи на представництво в ОМС; 6) особливості формування на функціонування інститутів ОДА, політичних партій, громадських організацій тощо на локальному рівні; 7) аналіз економічних, освітніх і наукових ресурсів міста й регіону; 8) вивчення інформаційного поля міста; 9) урахування рейтингів, які ілюструють соціально-економічні показники регіону, успішність проведення реформ тощо (дані Кабінету Міністрів України) та рейтинги некомерційних організацій (Рейтинг легкості ведення бізнесу «Regional Doing Business», Рейтинг прозорості міст України, Громадський моніторинг енергоефективності); 10) дослідження процесів протікання діалогу/комунікації у локальному просторі.
В. Яремчук	1) особливості взаємовідносин локального режиму з центром; 2) партійна приналежність голів міст та ОДА; 3) представницький склад органів місцевого самоврядування; 4) кадрові призначення; 5) стан соціально-економічного розвитку; 6) параметри функціонування і впливу фінансово-промислових груп; 7) пріоритетні напрями роботи політичних партій у межах режиму; 8) конкуренція під час виборчого процесу; 9) означення найвпливовіших людей завдяки різним публічним рейтингам; 10) суспільно-політичні настрої жителів міста; 11) політична культура й історико-культурні традиції.
О. Зорич	1) географічне позиціонування регіону; 2) історичне позиціонування та сучасний імідж; 3) трансформація суспільно-політичних настроїв та електоральних симпатій жителів; 4) позиціонування голів міст та ОДА; 5) соціально-економічні показники; 6) доступ до ресурсів фінансово-промислових груп; 7) політична приналежність керівників підприємств; 8) особливості і ціннісні орієнтації регіональної еліти (політичної, економічної, культурної, «тіньової»); 9) аспекти функціонування регіональних ЗМІ.

А. Ясінька	1) історичні передумови формування режиму; 2) особливості регіональної еліти; 3) результати місцевих виборів; 4) взаємовідносини із центральною владою; 5) значення ключових підприємств у формуванні порядку денного; 6) вплив «Революції Гідності» на суспільно-політичні настрої жителів локальної спільноти; 7) вплив міського голови та голови ОДА на вироблення й ухвалення рішень.
М. Горбатюк	1) аналіз мотивів, на основі яких діють локальні та регіональні еліти, сприяючи або блокуючи процеси утворення територіальних громад
А. Куцурян	1) загальний контекст функціонування режиму (географічне розташування, ресурсозабезпеченість, соціально-економічні показники, повноваження ОМС та тип виборчої системи); 2) виявлення учасників правлячої коаліції (на основі позиційного, репутаційного, проблемного та інших методів); 3) опис наявних ресурсів учасників правлячої коаліції; 4) визначення на основі перелічених ресурсів інтересів учасників правлячої коаліції; 5) порядок денний функціонування правлячої коаліції.
М. Кармазіна	1) географічні, геополітичні, історико-політичні, етнонаціональні, соціально-економічні і культурні умови функціонування спільнот у регіоні; 2) правові підстави для розвитку чи деградації регіонального режиму; 3) ресурсна база регіону; 4) особливості встановлення та реалізації правил гри у регіоні; 5) специфіка взаємодії формальних і неформальних політичних акторів регіонального рівня; 6) механізми доступу до влади і прийняття рішень; 7) способи розподілення ресурсів поміж регіональними акторами, а також між ними і центральною владою; 8) специфіка стратегії взаємодії політико-економічних акторів по горизонталі і вертикалі влади та з масами.

203

Відповідно, можна констатувати, що всі з зазначених досліджень локальних чи регіональних політичних режимів в Україні – це випадки одинарних порівнянь (або кейс-стаді). У них вивчаються особливості взаємовідносин ключових акторів, а розвиток самих режимів певним чином розділяють на періоди. Попри надмірну описовість у таких дослідженнях все-таки можна певним чином узагальнити особливості дослідження локального режиму. Але такий підхід, на нашу думку, не до кінця чи не повністю дає змогу порівнювати локальні чи регіональні політичні режими через відсутність універсального підходу та значні відмінності у джерельній базі досліджень тощо.

Натомість чи не перше порівняльне дослідження регіональних політичних режимів в Україні провів В. Гнатюк у дисертаційній роботі «Особливості функціонування політичних процесів на регіонально-

му рівні (на прикладі Закарпатської, Львівської і Чернівецької областей у 2010-2015 рр.)». Основною проблемою попередніх досліджень локальних і регіональних політичних режимів В. Гнатюк означив те, що в українському контексті не було створено та апробовано класичної для західної науки методики із використанням об'єктивної (інституційної) та суб'єктивної (експертної) складових. Задля здійснення порівняння субнаціональних (регіональних) політичних режимів Закарпатської, Львівської і Чернівецької областей В. Гнатюк (Гнатюк, 2021) запропонував власну методику, яка включила як інституційну, так і експертну складову й провів її апробацію (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Методика дослідження субнаціональних (регіональних) політичних режимів В. Гнатюка

Індекси інституційної складової	Індекси експертної складової
1) індекс змагальності електорального поля; 2) індекс виборчої явки на виборах; 3) індекс прозорості виборчого процесу; 4) індекс розвитку громадянського суспільства; 5) індекс контролю правонаступництва; 6) індекс часового обмеження; 7) індекс ефективної кількості партій; 8) індекс ідеологічної диверсифікації; 9) індекс конфронтаційної сили	1) владний; 2) суспільний; 3) виборчий; 4) корупція і професіоналізм; 5) економіка; 6) проблемний; 7) позиція експерта

Тим не менше, на нашу думку, робота В. Гнатюка містить кілька неточностей або непорозумінь, але це зрозуміло саме тоді, якщо про них говорити у контексті локальних, а не регіональних політичних режимів, чим займався цей дослідник. По-перше, це більш класичне дослідження політичного режиму, яке з національного рівня перенесено на регіональний й не дає відповіді на класичне запитання у дослідженні локальних політичних режимів про те, а «хто править», адже відносно слабо розглянута модель формування коаліції щодо досягнення спільного порядку денного. По-друге, дослідження по суті обмежується початком електоральних циклів і не розглядає особливостей зміни взаємодії між акторами у період між виборами. По-третє, у роботі цього автора відсутній аналіз кейсів вироблення, ухвалення та реалізації публічних політик, які є стратегічно важливими для розвитку локального чи регіонального політичного режи-

му. По-четверте, аналіз економічної складової (вплив бізнесу) у цій методиці обмежений. Тобто, на нашу думку, обмежено можливість оцінити ресурси бізнесу та визначити бізнес-акторів чи бізнес-спільнот, фінансово-промислових груп тощо, які суттєво впливають на прийняття рішення. По-п'яте, аспекти громадянського суспільства аналізуються також недостатньо. По-шосте, відсутній аспект, який дав би можливість аналізувати стратегію розвитку локального політичного режиму, тобто означення ключових напрямків зростання, стосовно яких є консенсус.

Отож, якщо методика В. Гнатюка є прийнятною та апробованою стосовно дослідження регіональних політичних режимів, а особливо у визначенні їхнього автократичного/демократичного відхилення від національного політичного режиму, то для порівняльних досліджень локальних політичних режимів в українському контексті доречно продовжувати пошук методики, яка синтезує оцінку демократичності/автократичності режиму, а також особливості взаємовідносин між ключовими акторами щодо формування порядку денного та стратегії розвитку локального режиму як такого. Ми, своєю чергою та враховуючи наявні наукові доробки, концептуалізуємо локальний політичний режим як сукупність стійких інституційних і поведінкових особливостей, які визначають «правила гри» і стратегію компактно обмеженої в просторі території зі значною густотою населення (місто, місто з приміськими територіями, міська агломерація) у процесі взаємодії між акторами й інститутами цього простору в трикутнику «влада – бізнес – громадянське суспільство» і по лінії «органи місцевого самоврядування – державна влада центрального рівня з її похідними» (Рішко, 2022). При цьому ми виходимо з того, що локальний політичний режим треба аналізувати як обмежений у просторі рівень національного режиму, для якого притаманні такі основні ознаки, як: 1) інституційні особливості локальних інститутів зі сформованими формальними та неформальними «правилами гри», а також нормами та санкціями за їхнє порушення; 2) наявність локальних акторів зі своїми специфічними ресурсами і стратегіями поведінки, методами досягнення влади та реалізації власних інтересів; 3) існування формальних і неформальних «правил поведінки» акторів між собою на локальному рівні (горизонтальні відносини) та типів зв'язків із центром (вертикальні відносини по лінії «вверх») й локальною спільнотою (вертикальні відносини по лінії «вниз»).

Порівняно з державою локальні політичні режими більш обмежені у просторі. Це дозволяє залучати до їхнього дослідження більше аналітичних індексів й індикаторів. Крім того, на кількість параметрів порівняльного аналізу впливає адміністративно-територіальний устрій тієї чи іншої держави, а також тип національного політичного режиму. Чим більше повноважень і демократичних ознак/ресурсів мають адміністративно-територіальні одиниці, тим сприятливіші умови для формування у них територіальних, специфічних локальних і регіональних політичних режимів. Слід також розрізняти поняття «локальні» і «регіональні» політичні режими. Перші характеризуються розміщенням на компактній території із високою густотою населення (місто або міська агломерація), а другі охоплюють значно більшу територію (області, провінції, суб'єкти федерації тощо).

206 — На наш погляд, при розробці методики дослідження локальних політичних режимів важливе значення мають дві групи підходів у межах передусім неоінституціоналізму, зокрема мінімалістський і максималістський. Мінімалістський підхід достатньо використовувати для визначення типу локального політичного режиму та проведення крос-регіонального порівняння з використанням лише кількох індексів/індикаторів. Максималістський підхід необхідно застосовувати для ґрунтовнішого порівняння, з використанням якомога більшої кількості індексів/індикаторів, щоб деталізувати особливості процесу вироблення порядку денного у локальних політичних режимах. Саме на максималістському підході ґрунтуватиметься наша методика, адже необхідно дослідити взаємовідносини у трикутнику «публічна влада – бізнес – громадянське суспільство» та по лінії «центральна влада – регіональна влада – локальна влада». Для цього потрібно підібрати досить велику кількість якісних і кількісних індексів/індикаторів із трьох сфер суспільного життя у локальній спільноті – публічної політики, економіки та громадянського суспільства. Таким чином, при формуванні методології та методики дослідження локальних політичних режимів доречно «включати» існуючі індекси/індикатори національного рівня аналізу політичних режимів і політичної системи у цілому. Однак з їх подальшим коригуванням і деталізацією, зважаючи на обмеження локальних режимів у просторі. Крім того, важлива агрегація та підбір індексів/індикаторів не тільки з політичної науки, але й інших суспільних наук.

Ми вважаємо, що набір індексів/індикаторів дослідження локальних політичних режимів в Україні потрібно формувати таким чином, щоби при узагальненні результатів можна було дати оцінку наступним процесам/параметрам у місті/міській агломерації, серед яких: рівень демократизації, децентралізації та забезпечення принципу субсидиарності; означення ключових політичних акторів й інституцій у прийнятті стратегічних й операційних рішень розвитку режиму; ступінь економічної привабливості, прозорості ведення бізнесу, впливу бізнес-спільнот і корпорацій на режим; наявність й ефективність механізмів представлення інтересів, рівень включення зацікавлених груп громадського середовища у процес формування порядку денного; інституційні особливості формування порядку денного, ухвалення і стратегічних напрямів розвитку режиму й означення інституційної стійкості режиму тощо.

Рівень демократичності локального режиму доречно означати через накладання й адаптування наявних методик означення політичних режимів у національних масштабах. Найбільше значення у цьому контексті має визначення рівня відкритості, змагальності і представництва у процесі формування органів місцевого самоврядування, а також прозорості, пропорційності врахування різноманітних інтересів та політичної відповідальності під час означеної каденції ОМС. Своєю чергою, рівень децентралізації влади можна означати як умовний показник співвідношення між ресурсами, які із локального рівня переходять на інші рівні, та ресурсами, що у кінцевому результаті опиняються в розпорядженні органів місцевого самоврядування локального політичного режиму.

Означення ключових політичних інституцій й акторів прийняття рішень на рівні локального режиму можливе завдяки поєднанню репутаційного методу і методу аналізу прийняття рішень. Найперше доречним є використання індексів вимірювання сили голів органів місцевого самоврядування й інших суттєвих політичних акторів та інституцій. Окрім того, від характеристики ключових акторів і механізмів функціонування політичних інститутів локального режиму залежить здатність до генерування та реалізації креативних, інноваційних ідей та рішень, які загалом «перетікають» у сталі позитивні практики на місцях.

Ступінь економічної привабливості можна визначати на основі індексів та індикаторів, які використовують для аналізу відкрито-

сті країн до ведення бізнесу, різноманітних індексів інвестиційної привабливості, цифрової трансформації тощо. Знову-таки, їх треба адаптувати до локального рівня. Цей кластер показників має демонструвати рівень ресурсозабезпеченості, інвестиційної привабливості, можливості впливу локальних й іншого рівнів бізнес-еліт тощо на формування порядку денного локального режиму.

Наявність й ефективність механізмів для представництва і реалізації інтересів різних груп на локальному рівні теж мають свої специфічні особливості. У цьому контексті теорія «принципала – агента» (агентська теорія) має здебільшого тільки матеріальний вияв, оскільки зміна ціннісних орієнтацій та прийняття відповідних політичних рішень можливі лише на національному рівні. Відтак для аналізу рівня реалізації матеріальних інтересів знайдеться набагато більший інструментарій, найперше на основі емпіричних даних, ніж для аналізу реалізації постматеріалістичних цінностей.

208 — Врешті, характеристика інституційних особливостей формування порядку денного у локальному політичному режимі визначає його тяглість, стабільність й ефективність. Маються на увазі сталі практики, завдяки яким локальний режим: 1) сприймає інтерес, що виник; 2) випрацьовує набір потенційних альтернатив; 3) обирає кінцевий варіант рішення; 4) реалізує це рішення; 5) моніторить перебіг і результати виконання цього рішення. У цьому аспекті важливо проаналізувати різноманітність цих практик, їхню відкритість і рівень залученості. Крім того, стабільність локального режиму виявляється через тяглість і збереження стратегічних напрямів соціально-економічного зростання міста/міської агломерації.

Враховуючи все вищесказане, в таблиці 3 наведено перелік базових параметрів чи рамок дослідження локальних політичних режимів, який може бути доволі релевантним у випадку України. Параметри ґрунтуються на максималістському підході. Це забезпечує змогу детально аналізувати та порівнювати локальні політичні режими, включаючи контекст взаємовідносин у середині локальних режимів (трикутник «публічна влада – бізнес – громадянське суспільство») та зовнішніх взаємодій режиму (по лінії «центральна влада – регіональна влада – локальна влада»). Означені параметри є набором індексів/індикаторів для аналізу і порівняння локальних політичних режимів, однак вони не формують кінцевої методики дослідження.

Перелік параметрів і рамок дослідження локальних політичних режимів (конструювання для українського випадку)

Сфера аналізу локального режиму	Індекси/індикатори
Публічна політика	1) особливості виборчого процесу і виборчої системи місцевих представницьких інститутів (змагальність виборів; явка на виборах; електоральні вподобання; активне та пасивне виборче право; індекс пропорційності виборчої системи тощо); 2) формальні (інституційні) і неформальні (поведінкові) повноваження (включаючи делеговані) інститутів місцевого самоврядування (мер, місцеві ради, регіональні ради тощо); 3) розподіл повноважень між законодавчою і виконавчою владою (вотум недовіри меру чи керівнику ОДА, затвердження членів регіонального керівництва, подолання вето голови ОДА на прийняті акти, створення та діяльність контрольно-рахункової палати тощо); 4) представлення і легітимність політичних сил на локальній території (локальна партійна система; ідеологічні особливості представлених партій; наявність регіональних політичних партій; партійна фрагментація; парламентська мінливість; індекс ефективної кількості партій); 5) особливості взаємовідносин «центр – регіональна влада – локальна влада» (через повноваження органів виконавчої гілки влади, силу повноважень керівника територіальної адміністрації (термін, партійна приналежність, територіальне походження, неформальні зв'язки з центром та локальною владою тощо); рівень контролю локальних процесів з боку регіону та центру; рівень регіоналізації та залежності регіону від центральної влади; інституційні обмеження у площині діяльності локальних та/або регіональних органів самоврядування; партійна приналежність/дотичність керівників органів контролю; вираження та лобіювання локальних і регіональних інтересів у центральних органах влади); 6) інституційні та фактичні обмеження влади з боку опозиції (здатність оспарювати законодавчі та виконавчі рішення; контроль правонаступництва; шанси опозиції перемогти на наступних виборах тощо); 7) особливості локальної та регіональної політичної еліти (рівень влади й контроль певних ресурсів, способи рекрутування; соціальний статут, престиж та володіння фінансовими ресурсами, рівень освіти і політичної культури); 8) спосіб здійснення влади (відносна самостійність, ініціативність локальної влади чи значна залежність від центру та намагання щодо збереження існуючого стану); 9) повноваження, функції і підконтрольність силових структур; 10) наявність соціо-політичних поділів у суспільстві та окремих регіонах; 11) відповідність інститутів місцевого самоврядування територіальним звичаям і традиціям (муніципальні органи мають можливість самостійно визначати модель місцевого самоврядування із урахуванням місцевих традицій, соціального складу населення, економічного розвитку тощо); 12) ефективність недержавних політичних інститутів; 13) наявність/відсутність локальної коаліції для отримання певного стратегічного результату.

Економіка	1) рівень економічного розвитку локальної території, розмір бюджету й інвестицій; 2) ресурсозабезпеченість міста/агломерації; 3) вплив локальних, регіональних, загальнодержавних і світових бізнес-еліт; 4) господарська структура локальної території та регіону, розвиток інфраструктури (наявність або відсутність однієї чи декількох домінуючих корпорацій/підприємств); 5) рівень підтримки з боку регіональних, федеративних, державних фінансово-промислових груп тощо; 6) представництво бізнес-еліти у владних локальних або регіональних інститутах (чиновники домінують у регіонах із не сильно розвинутою економікою і де є багато державних підприємств, а представники бізнесу переважають у економічно розвинених регіонах; також стиль економічного лідерства жорсткіший, ніж стиль політичного лідерства, а тому діяльність органів місцевого самоврядування відрізняється від загальнодержавних інститутів через входження до їхнього складу великої кількості депутатів-підприємців); 7) рівень локальної корупції.
Громадянське суспільство	1) рівень політичної культури та політичної участі; 2) рівень свободи формування громадських організацій; 3) вільний доступ до альтернативних ЗМІ та інформації про локальну владу; 4) свобода опозиційної діяльності; 5) наявність каналів зв'язку із недержавними структурами і рівень їхнього включення у процес вироблення, ухвалення та впровадження політичних рішень; 6) наявність каналів зв'язку і результатів взаємодії локальної влади із науковим середовищем, а також науко-дослідницьким центром тощо; 7) показник кількості недержавних спеціалістів, які працюють у локальних інститутах влади (наявність автономних профспілок і бізнес-структур; різні неприбуткові організації, зокрема церковні, релігійні, політичні, неурядові і захисту прав людини).

Це радше рамки/межі, які окреслюють дослідження локальних політичних режимів. Зважаючи на це, при формуванні повноцінної методики порівняння локальних політичних режимів необхідно опрацювати кожен параметр і визначати наступні його складові: 1) джерело інформації; 2) спосіб чи метод отримання інформації/показника; 3) спосіб вимірювання показника (кількісний/якісний); 4) віднесення показника до певної категорії; 5) зіставлення показника з іншими у категорії; 6) спосіб визначення ваги або коефіцієнта показника у категорії; 7) спосіб визначення взаємодії категорій та їх ваги для загального окреслення і порівняння локальних політичних режимів.

З огляду на особливості максималістського підходу та велику кількість запропонованих параметрів задля окреслення рамок дослідження локальних політичних режимів, на наш погляд, можна формувати та комбінувати різні методики порівняння локальних політичних режимів в українському контексті. У наступних наукових працях ми запропонуємо власну методику порівняння локальних політичних режимів в Україні.

Висновки. Доцільно констатувати, що розвиток досліджень локальних і регіональних політичних режимів в Україні можна поділити на три етапи: 1) 1991-2008 рр. – вивчення аспектів політичних режимів національного рівня, української ідентичності, політичної еліти та інших національних політичних процесів й інститутів, формування фундаменту для дослідження локальних і регіональних, а загалом субнаціональних політичних режимів; 2) 2009-2015 рр. – поява перших теоретичних доробків, які стосувалися вивчення локальних та регіональних (субнаціональних) політичних режимів, дослідження регіональних ідентичностей, узагальнення досліджень політичного режиму на національному рівні; 3) від 2016 р. – до тепер – практичні дослідження, а найперше кейс-стаді, пошук методики порівняльного аналізу локальних режимів.

Перші практичні дослідження локальних і регіональних політичних режимів заклали Т. Бевз, Н. Ротар, В. Яремчук, О. Зорич, А. Ясінська та М. Горбатюк, які використовували кейс-стаді. Перше ж порівняльне дослідження регіональних політичних режимів в Україні провів В. Гнатюк, розробивши та апробувавши власну методику, яка у дослідженні локальних політичних режимів все-ж має ряд недоліків. Тому, на наш погляд, розробка нової методики порівняння локальних політичних режимів має ґрунтуватись на максималістському підході й неодмінно містити наступні показники: 1) шкала демократичності та рівня децентралізації режиму; 2) шкала у формі трикутника, що визначає силу локальної влади, бізнесу та громадянського суспільства на процес формування порядку денного й означення стратегічних напрямів соціально-економічного зростання. Ці показники повинні демонструвати так звану привабливість останніх для реалізації власних і корпоративних інтересів, ведення бізнесу, забезпечення власного благоустрою. Крім того, доречно проводити заміри у часі для аналізу динаміки зміни локальних політичних режимів, опису найкращих практик і їхніх результатів у окремих режимах. Індекси, індикатори та інші методики аналізу з національного рівня доречно використовувати на локальному рівні з їхньою відповідною адаптацією. Більше того, на локальному рівні вони отримують ґрунтовніше емпіричне навантаження, їх значно дешевше апробувати і виявляти їх недоліки. Очікуємо, що в цьому контексті результати досліджень локальних режимів дадуть змогу значно краще оцінювати, модернізувати та прогнозувати суспільно-політичні процеси на на-

ціональному рівні. Однак це потребує деталізації означеного наміру генерування нової методики аналізу та порівняння локальних режимів та чітко виражені, зрозумілі і зважені шкали самого аналізу, що повинно бути предметом окремого дослідження. Лише після цього таку методику можна буде операціоналізувати та верифікувати на прикладі України.

Джерела та література:

1. Балановський, Я. 2009. «Теоретико-методологічний потенціал концепції міських політичних коаліцій». Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Філософія. Соціологія. Політологія 19: 268–274.

2. Бевз, Т. 2016а. «Місцеві вибори як засіб легітимації локального політичного режиму (на прикладі місцевих виборів 2010 та 2015 рр. у Дніпропетровську)». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 1: 126–149.

212

3. Бевз, Т. 2016б. «Підстави формування, специфіка функціонування та особливості трансформації регіонального політичного режиму Дніпропетровська (1991-2016 рр.)». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 1: 55–77.

4. Бевз, Т. 2017а. «Регіональні політичні режими Дніпропетровщини: етапи формування, специфіка функціонування та особливості трансформації». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 2: 77–111.

5. Бевз, Т. 2017б. «Теоретико-методологічні підходи та алгоритм дослідження політичних ідентичностей у міській громаді». <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13345>.

6. Бевз, Т. 2020. «Регіональні особливості функціонування політичної системи України в контексті глобалізаційного виклику пандемії COVID-19», Society. Document. Communication 9/2: 11–32.

7. Гнатюк, В. 2021. «Особливості функціонування політичних процесів на регіональному рівні в Україні (на прикладі Закарпатської, Львівської і Чернівецької областей у 2010-2015 рр.)». Дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії, ЛНУ ім. І. Франка.

8. Горбатюк, М. 2019. «Децентралізація і регіональні політичні еліти (на прикладі Вінницької області)». Народна творчість та етнологія 3 (379): 76–88.

9. Зорич, О. 2016. «Регіональний політичний режим у Полтаві та області: історичні передумови становлення та ключові актори (перша половина 1990-х рр.)». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 1 (81): 77–88.

10. Зорич, О. 2019. «Особливості трансформації регіональної політичної еліти в умовах президентських та парламентських виборів – 2019 (на прикладі Полтавської області)». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 1 (91): 69–81.

11. Кармазіна, М., Бевз, Т., Горбатюк, М., Зорич, О. (2020). «Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991-2019 рр.)», Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.

12. Кармазіна, М., Бевз, Т., Ротар, Н. 2018. «Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації». Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.

13. Круглашов, А., Кучуран, А. 2017. «Арени міської політики: теорія і практичний приклад Чернівців». Політологічні та правничі студії суспільно-політичних процесів ХХ-початку ХХІ ст.: збірник наукових праць до ювілею доктора політичних наук, професора В. П. Горбатенка: 111–118.

14. Левчук, П. 2013. «Соціетальні сенси гармонізації локального простору». Філософія і політологія в контексті сучасної культури 6 (4): 126–129.

15. Лендъел, М. 2009. «Локальні політичні студії як комплементарний підхід до дослідження політики». Наукові записки НаУКМА: 27–32.

16. Лендъел, М. 2011. «Сучасні методологічні підходи до дослідження локальних політичних процесів (на прикладі Центрально-Східної Європи)». Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії 1: 168–176.

17. Литвин, В. 2014. Політичні режими сучасності: інституційні та процесуальні виміри аналізу: навчальний посібник». Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

18. Мазур, О. 2015. «Концептуалізація політичного режиму в умовах демократичної трансформації в Україні». Дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук. Северодонецьк: Східноукраїнський Національний університет імені Володимира Даля.

19. Пашченко, В. 2015. «Особливості дослідження структури влади в міських спільнотах в Україні». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 2: 241–252.

20. Рибалка, С. 2014. «Регіональний політичний режим та регіональна політична еліта: способи взаємодії у транзитивних суспільствах». Гілея : науковий вісник 83: 374–377.

21. Рибалка, С. 2015. «Особливості дослідження структури влади в міських спільнотах в Україні». Актуальні проблеми політики 55: 106–115.

22. Рішко, С. 2022. «Індекси й індикатори для аналізу локальних режимів та їхньої кореляції з національними режимами: теоретико-методологічний контекст», Політичні партії і вибори : українські та світові практики : зб. ст. і тез за результатами міжнар. наук. конф. «Політичні партії і вибори : українські та світові практики». Львів : ЛНУ ім. Івана Франка 6: 257–261.

214 — 23. Романова, В. 2008. «Політичний режим у національному та регіональному форматі». ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 38: 257–265.

24. Ротар, Н. 2016. «Символічні ресурси чернівецького регіонального політичного режиму», Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 81 (1): 110–126.

25. Ротар, Н. 2017а. «Динаміка структурних ресурсів регіонального політичного режиму у Чернівецькій області». Історико-політичні проблеми сучасного світу: зб. наук. статей. Чернівці: ЧНУ 35-36: 357–371.

26. Ротар, Н. 2017б. «Інституційний дизайн регіонального політичного режиму у Чернівецькій області». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 88 (2): 44–77.

27. Ротар, Н. 2018. «Вибори як механізм формування і динаміки регіонального політичного режиму у Чернівецькій області», Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 93 (1): 205–227.

28. Ротар, Н. 2019. «Застосування інструментів рейтингового оцінювання функціональності регіональних політичних еліт (на прикладі Чернівецької області)». Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 1 (97): 123–148.

29. Ротар, Н. 2021. «Концептуалізація політичного діалогу в просторі локальної політики України». Влада та управління: зб. наук. Праць 8. Чернівці: Букрек: 25–33.

30. Шабанов, М. 2015. «Міський політичний режим у контексті сучасних цивілізаційних змін». *Перспективи* 2 (64): 150–157.
31. Яремчук, В. 2016. «Міський політичний режим у Львові: внутрішні і зовнішні чинники формування та еволюції». *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України* 1: 88–109.
32. Яремчук, В. 2018. *Регіональні політичні режими в Україні: Львівщина (1990-2017 рр.)*. Київ.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України.
33. Яремчук, В. 2019. «Політична еліта Івано-Франківської області: джерельна база дослідження». *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України* 1 (91): 184–227.
34. Ясінська, А. 2018. «Підстави формування регіональних політичних режимів у Харківській області (1991-2017 рр.)». *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України* 1 (93): 176–204.
35. Ясінська, А. 2021. «Регіональна політична еліта Львівщини: особливості становлення (1990-2019 рр.)». *Society. Document. Communication* 13: 257–290.

References:

1. Balanovskyi, Ya. 2009. «Teoretyko-metodolohichniy potentsial kontseptsii miskyykh politychnykh koalitsii». *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Ser.: Filosofiia. Sotsiologiia. Politologiia* 19: 268–274.
2. Bevz, T. 2016a. «Mistsevi vybory yak zasib lehitymatsii lokalnoho politychnoho rezhymu (na pryklady mistsevykh vyboriv 2010 ta 2015 rr. u Dnipropetrovsku)». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1: 126–149.
3. Bevz, T. 2016b/ «Pidstavy formuvannia, spetsyfika funktsionuvannia ta osoblyvosti transformatsii rehionalnoho politychnoho rezhymu Dnipropetrovska (1991-2016 rr.)». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1: 55–77.
4. Bevz, T. 2017a. «Rehionalni politychni rezhymy Dnipropetrovshchyny: etapy formuvannia, spetsyfika funktsionuvannia ta osoblyvosti transformatsii». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 2: 77–111.
5. Bevz, T. 2017b. «Teoretyko-metodolohichni pidkhody ta alhorytm doslidzhennia politychnykh identychnosti u miskii hromadi». <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13345>.

6. Bevz, T. 2020. «Rehionalni osoblyvosti funktsionuvannia politychnoi systemy Ukrainy v konteksti hlobalizatsiinoho vyklyku pandemii COVID-19». Society. Document. Communication 9/2: 11–32.

7. Hnatiuk, V. 2021. «Osoblyvosti funktsionuvannia politychnykh protsesiv na rehionalnomu rivni v Ukraini (na prykladi Zakarpatskoi, Lvivskoi i Chernivetskoi oblasti u 2010-2015 rr.)». Dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora filosofii. Lviv: LNU im. I. Franka.

8. Horbatiuk, M. 2019. «Detsentralizatsiia i rehionalni politychni elity (na prykladi Vinnytskoi oblasti)». Narodna tvorchist ta etnologiiia 3 (379): 76–88.

9. Karmazina, M., Bevz, T., Horbatiuk, M., Zorych, O. 2020. «Rehionalni politychni elity v Ukraini: osoblyvosti formuvannia, tsinnosti ta identychnosti (kinets 1991-2019 rr.)». Kyiv : IPIEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.

216 — 10. Karmazina, M., Bevz, T., Rotar, N. 2018. «Rehionalni politychni rezhymy v Ukraini: pidstavy formuvannia, spetsyfika funktsionuvannia, osoblyvosti transformatsii». Kyiv : IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.

11. Kruhlashov, A., Kuchuran, A. 2017. «Areny miskoi polityky: teoriia i praktychnyi pryklad Chernivtsiv». Politolohichni ta pravnychi studii suspilno-politychnykh protsesiv KhX-pochatku XXI st.: zbirnyk naukovykh prats do yuvileiu doktora politychnykh nauk, profesora V. P. Horbatenka: 111–118.

12. Lendel, M. 2009. «Lokalni politychni studii yak komplementarnyi pidkhid do doslidzhennia polityky». Naukovi zapysky NaUKMA: 27–32.

13. Lendel, M. 2011. «Suchasni metodolohichni pidkhody do doslidzhennia lokalnykh politychnykh protsesiv (na prykladi Tsentralno-Skhidnoi Yevropy)». Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politolohichni studii 1: 168–176.

14. Levchuk, P. 2013. «Sotsiietalni sensy harmonizatsii lokalnoho prostoru». Filosofiia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury №6 (4): 126–129.

15. Lytvyn, V. 2014. «Politychni rezhymy suchasnosti: instytutsiini ta protsesualni vymiry analizu: navchalnyi posibnyk». Lviv : LNU imeni Ivana Franka.

16. Mazur, O. 2015. «Kontseptualizatsiia politychnoho rezhymu v umovakh demokratychnoi transformatsii v Ukraini». Dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. polit. nauk. Sievierodonetsk: Skhidnoukrainskyi Natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia.

17. Pashchenko, V. 2015. «Osoblyvosti doslidzhennia struktury vlady v miskykh spilnotakh v Ukraini». Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 2: 241–252.

18. Rishko, S. 2022. «Indeksy y indykatory dlia analizu lokalnykh rezhymiv ta yikhnoi koreliatsii z natsionalnymy rezhymamy: teoretyko-metodolohichniy kontekst». Politychni partii i vybory : ukrainski ta svitovi praktyky : zb. st. i tez za rezultatamy mizhnar. nauk. konf. «Politychni partii i vybory : ukrainski ta svitovi praktyky». Lviv : LNU im. Ivana Franka 6: 257–261.

19. Romanova, V. 2008. «Politychnyi rezhym u natsionalnomu ta rehionalnomu formati». IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 38: 257–265.

20. Rotar, N. 2016. «Symvolichni resursy chernivetskoho rehionalnoho politychnoho rezhymu». Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 81 (1): 110–126.

21. Rotar, N. 2017a. «Dynamika strukturnykh resursiv rehionalnoho politychnoho rezhymu u Chernivetskii oblasti». Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu: zb. nauk. statei. Chernivtsi : ChNU 35-36: 357–371.

22. Rotar, N. 2017b. «Instytutsiinyi dyzain rehionalnoho politychnoho rezhymu u Chernivetskii oblasti». Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 88 (2): 44–77.

23. Rotar, N. 2018. «Vybory yak mekhanizm formuvannia i dynamiky rehionalnoho politychnoho rezhymu u Chernivetskii oblasti». Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 93 (1): 205–227.

24. Rotar, N. 2019. «Zastosuvannia instrumentiv reitynhovoho otsiniuvannia funktsionalnosti rehionalnykh politychnykh elit (na prykladi Chernivetskoi oblasti)». Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy 1 (97): 123–148.

25. Rotar, N. 2021. «Kontseptualizatsiia politychnoho dialohu v prostori lokalnoi polityky Ukrainy». Vlada ta upravlinnia: zb. nauk. prats №8. Chernivtsi: Bukrek: 25–33.

26. Rybalka, S. 2014. «Rehionalnyi politychnyi rezhym ta rehionalna politychna elita: sposoby vzaiemodii u tranzytyvnykh suspilstvakh». Hileia : naukovyi visnyk 83: 374–377.

27. Rybalka, S. 2015. «Osoblyvosti doslidzhennia struktury vlady v miskykh spilnotakh v Ukraini». Aktualni problemy polityky 55: 106–115.

28. Shabanov, M. 2015. «Miskyi politychnyi rezhym u konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh zmin». *Perspektyvy* 2 (64): 150–157.

29. Yaremchuk, V. 2016. «Miskyi politychnyi rezhym u Lvovi: vnutrishni i zovnishni chynnyky formuvannia ta evoliutsii». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1: 88–109.

30. Yaremchuk, V. 2018. «Rehionalni politychni rezhymy v Ukraini: Lvivshchyna (1990-2017 rr.)». *Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy*.

31. Yaremchuk, V. 2019. «Politychna elita Ivano-Frankivskoi oblasti: dzherelna baza doslidzhennia». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1 (91): 184–227.

32. Yasinska, A. 2018. «Pidstavy formuvannia rehionalnykh politychnykh rezhymiv u Kharkivskii oblasti (1991-2017 rr.)». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1 (93): 176–204.

33. Yasinska, A. 2021. «Rehionalna politychna elita Lvivshchyny: osoblyvosti stanovlennia (1990-2019 rr.)». *Society. Document. Communication* 13: 257–290.

218

— 34. Zorych, O. 2016. «Rehionalnyi politychnyi rezhym u Poltavi ta oblasti: istorychni peredumovy stanovlennia ta kliuchovi aktory (persha polovyna 1990-kh rr.)». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1 (81): 77–88.

35. Zorych, O. 2019. «Osoblyvosti transformatsii rehionalnoi politychnoi elity v umovakh prezydentskykh ta parlamentskykh vyboriv – 2019 (na prykladi Poltavskoi oblasti)». *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* 1 (91): 69–81.